

ILMIY FANTASTIKA ASARLARINING TARJIMA MUOMMOLARI REY
BREDBERINING “FERENGET BO‘YICHA 451 GRADUS” ASARI ASOSIDA

Muhtorova Gavharbibi Nuraliyevna

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti 1-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8188289>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ilmiy fantastika asarlarining tarjima muommolari Rey Bredberining “ferenget bo‘yicha 451 gradus” asari asosida yozildi. Tadqiqot davomida tarjima qiyosiy adabiyot, qarama qarshi tavsifli tarjima va lingvistik atamalarining izohli tahlili, adabiyotning stilistik tahlili ko‘rib, o‘rganilib chiqildi.

Kalit so‘zlar: tarjima, termin, tilshunoslik, asar, yozuvchi, adabiyot, tadqiqot.

CHALLENGES OF SCIENCE FICTION TRANSLATION BASED ON RAY
BRADBURY'S 451 DEGREES FAHRENHEIT

Abstract. In this article, the problems of translation of science fiction works were written based on Ray Bradbury's work "451 degrees Fahrenheit". In the course of the research, the translation was studied by looking at comparative literature, contrastive descriptive translation and interpretative analysis of linguistic terms, stylistic analysis of literature.

Key words: translation, term, linguistics, work, writer, literature, research.

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА НАУЧНОЙ ФАНТАСТИКИ НА ОСНОВЕ
РОМАНА РЭЯ БРЭДБЕРИ «451 ГРАДУС ПО ФАРЕНГЕЙТУ»

Аннотация. В данной статье проблемы перевода научно-фантастических произведений написаны по мотивам произведения Рэя Брэдбери «451 градус по Фаренгейту». В ходе исследования перевод изучался методами сравнительного литературоведения, сопоставительно-описательного перевода, интерпретативного анализа лингвистических терминов и стилистического анализа литературы.

Ключевые слова: перевод, термин, языкознание, произведение, писатель, литература, исследование.

Tarjimashunoslik ilmi keng sohalarni qamaragani bilan, har bir sohaning o‘ziga xos tarjima xususiyati va farqliklari mavjud. Shu farqliklarni tadqiq etish va izlanishlar asosida texnik tarjima jarayonida madaniyat qanday muhim rol o‘ynayotganini namoyish etishi, qanday natijalari ko‘rsatishi, tarjimalar bir-biriga juda o‘xshash bo‘lsa-da, har bir tilning va sohaning tarjima qilingan turlarida o‘ziga xos nozikliklar va farqlar mavjudligi ushbu tadqiqotda o‘rganiladi.

Tarjimonning tarjimoni tajribasiga va tabiatiga yoki matniga qarab, tarjimon matndagi qiyinchilik darajasi va qiyinchilik turini, masalan, o‘z vaqtida matnni to‘g‘ri tarjima qila oladimi yoki yo‘qligini baholashi kerak bo‘lishi mumkin. Ular tushunmaydigan tarjimaning o‘ziga xos muammolari. Ko‘pincha, tarjimonlarning malakasi bo‘lishi mumkin va aniq narsalarni yaxshi bilishi mumkin atamashunoslik va matnlar. Biroq, tarjimon barcha mavzular bo‘yicha bilimlarni olmasa, tabiatan o‘xshash bo‘lishi mumkin bo‘lgan boshqa mavzulardan bilimlarni o‘tkazish yoki izlanishlar olib borish mumkin. Izlanishlar tarjimonlarga “asosiy printsiplar va texnologiyalarni yaxshi va qat’iy tushunishga” imkon beradi. Tarjimon nafaqat terminologiyani, balki muallif dastlab yozgan uslubni ham tarjima qilinishi kerak hujjatda xuddi shunday effekt yaratish maqsadli til. Ilmiy tadqiqotlar avvalgi predmetlar bilan bir qatorda tarjimonga matn asoslarini tushunishda yordam beradi. Agar tarjimon o‘z-o‘zidan hal qila olmaydigan terminologik yoki til muammolari

bo'lsa, tarjimon tadqiqot olib borishi yoki ma'lum bir soha mutaxassislarini ko'proq tushuntirish va tushuntirishlar uchun chaqirilishi mumkin. Bunga ma'lum texnologik va sanoat sohalaridagi barcha turdagi ishchilar bilan ishlash kiradi muhandislar, menejerlar va boshqalar. Tarjima tarjimon va mutaxassislar o'rtasidagi qat'iy hamkorlikdan ko'ra jamoaviy ishdur.

“Tarjimashunoslik terminlarining ko'p tilli lug'at-ma'lumotnomasi” qo'llanmasidan foydalanildi. Grammatika (grek. grammatika “harf o'qish va yozish san'ati”, “harf”) atamasi tilning morfologik va sintaktik qurilishini o'rganadigan tilshunoslikning bo'limi ma'nolarida qo'llaniladi. Demak, grammatika tilshunoslikning morfologiya va sintaksis bo'limlarini o'z ichiga oladi. Morfologiya (grek. morhfos “shakl”, logos “ta'limot” so'zlaridan olingan bo'lib) so'z shakllari haqidagi ta'limotdir. Leksikologiya (leksika va logiya) -tilshunoslikning til lug'at tarkibi, ya'ni muayyan bir tilning leksikasini o'rganuvchi bo'limi. Leksikologiya har bir so'zni yolg'iz holda emas, balki boshqa so'zlar bilan bog'liq holda o'rganadi. “Adaptatsiya” so'zi lotin tilidan olingan bo'lib adaptatio – “moslashuv” degan ma'noni anglatadi. Bu termin turli sohalar doirasida turli vazifada qo'llaniladi. Hozirgi zamonaviy tarjima nazariyasida “adaptatsiya” tushunchasi ikki xil ma'noda ifodalanadi:

1) asarni qisqartirib, yengillashtirib, o'zgartirib, milliyashtirib tarjima qilish;

2) ayrim so'z, tushuncha va terminlarni tarjima qilish jarayonida o'quvchiga moslashtirish
Ingliz tili (inglizcha:English)- hind-yevropa oilasining german guruhiga kiruvchi til. Ingliz xalqining tili.

Men yaqinda amerikalik, fantast yozuvchi Rey Bredberining “Farengeyt bo'yicha 451 daraja” asarini o'qidim!

Yozuvchi shaxsi haqidagi bir ma'lumot e'tiborimni tortdi: «Bredberi o'ta kuchli shaxs edi: keyingi yillarda u nogironlik kursisiga mixlanib qolgan, bitta qo'li umuman ishlamasdi, ammo ko'zlarida hayot porlar edi. U to'qson yoshida, kasal holida ham dunyodagi voqea-hodisalardan xabardor bo'lib turar va tinimsiz ishlar edi! Uni «ilmiy fantastika dahosi», «koinot asri» shoiri deb hisoblashardi, ammo o'zi bu ta'riflarni yoqtirmas va “odamlar haqida yozyapman”, -deya ta'kidlardir.

Yozuvchi bizga tanishtirmoqchi bo'lgan dunyo aslida asliyatimizga shunchalar yaqinki, go'yo biz bir qadam tashlasak, Farengeytga kirib ketamiz! Romandagi voqealik xuddi “1984” romanidagi kabi butkul o'zgacha qoidalar-u ,jamiyatga asoslanib yozilgan.

Bu jamiyat qanday jamiyat deysizmi?

Bu jamiyatda KITOBBLAR yoqiladi! O't o'chiruvchilarning kasbi (nomidan farqli o'laroq ,kontrast ya'ni ular o't yoqishadi. “Qachonlardir odamlarning uylari yongan paytda...yo'q odamlarning uylari hech qanaqasiga yonmaydigan qilib qurilgan”) esa mana shu kitoblarni kulini ko'kka sovurish ,agar iloji bo'lsa uy egasi bilan birga yoqib yuborish! Farengeyt dunyosidagi butun boshli mo'jiza bu - hammasiga o't qo'yish!

“Kitob esa qo'shningning uyidagi o'qlangan miltiqdir.Uni yoqish kerak!Miltiqning o'qini chiqarmoq kerak! Inson ongini jilovlamoq kerak! Kim biladi deysiz, o'qimishli kishiga ertaga kim nishon bo'lishin.”

Yozuvchi bu asarini 66 yil avval yozgan bo'lsa-da, bu hozirgi kun jamiyatimizga bir muncha yaqin! Inson tafakkurining mahsuli bo'lmish kitoblar yoqiladigan jamiyatda insonlar ularning yoqilish sabablarini hatto o'ylashmaydi! Yozuvchi asarda inson kitob deganda miyasida bo'shliq hosil bo'lishini, ularning eng asosiy vaqti texnologiyaning yutug'i bo'lgan ulkan

televizorlar qarshisida soatlab, mayda ikir -chikir suhbatlar, insonni miyasiga ortiqcha o'ylovni yuklamaydigan ko'ngilochar dasturlar ko'rish bilan o'tib ketishini, insonning inson bilan qiladigan oddiy suhbatidan ulkan ekranlardagi tomoshalarning afzalligini ko'rsatib beradi. Bu jamiyatda eng asosiysi, mana shunday umrlarning o'tib ketishiga insonlarning o'zi sababchi va ular bunga rozi, xursand, baxtli (!) Bu jamiyatda qanday kamchiliklar borligini o'ylashga ularning onggi yo'l bermaydi, chunki u yo'q!

Yozuvchi shu darajada rivojlangan, texnologiyalarning o'chog'i bo'lgan jamiyatni ta'riflaydiki, bunda hatto itlar robot. Ular faqat o'rgatilgan narsani(miyasiga joylanganini) bajaradi. Asarda umri kitoblarni yoqish bilan o'tgan, ammo so'nggi lahzada ko'zlari kitobni tanib qilayotgan ishining mazmunini anglab, bilimni yenggini tutgan Gay Monteg, ma'rifatni xalqdan yulib olayotgan, mahrum qilayotgan Billi, bu hayotga nimaga kelganini bilmaydigan, umri ulkan "qarindoshlarga"(teleekran) termulib o'tayotgan Montegnining rafiqasi Mildred, qalb dunyosi o'zgacha bo'lgan, Montegni o'z dunyosidan chiqishiga ko'maklashga klarissa va qariyalar obrazlari uchraydi.

Har davrning bir yaxshisi bor, albatta! Asarda yulduzli osmonga termulib, shundan ham o'ziga bir oz baxt izlaydigan Klarissa Maklellan va miyasida ulkan kitoblarni jamlab, jamiyatdagi inqirozlar sababli qo'lida kitob ko'tarib yurolmay, ularni yoqib yuborgan, ammo onggida butun boshli eng nodir asarlarni saqlab yurgan qariyalar obrazlari bizning jamiyatimiz uchun ko'prik! Ular bir chimdim nurni kitobxon onggiga joylaydi. Ular o'z davrining chin ma'noda qahramonlari! "Ammo insonda bitta ajoyib fazilat bor: hammasini boshqatdan boshlashga to'g'ri kelsa, umidsizlikka tushmaydi, jasorat ko'rsatishdan qaytmaydi, buning g'oyat zarurligini, harakatlari zoe ketmasligini biladi."

Ma'lumki, har qanday badiiy asar, u qaysi janrda bo'lishidan qat'i nazar, tahlilga, muhokamaga tortilmas ekan, matnning mohiyatiga kirilmas ekan, u kitobxonlarning ma'naviyatiga hech narsa bermaydi. Hozirgi zamon jahon adabiyotshunosligida badiiy asarlarni ham morfologik va leksikologik tahlil qilishga juda katta e'tibor qaratilmoqda. Bundan tashqari matn tahlili doirasida tanlangan asarning nominatsiyasi ham alohida o'rin tutadi, chunki har qanday asar nominatsiyasi, birinchidan asarning janr va stiliga xos xususiyatlarda sezilarli iz qoldiradi; ikkinchidan, til vositalarining aniq yig'indisi bilan farq qiladi. So'z turkumlariga ayrim tilshunoslar so'zlarning grammatik tasnifi deb qaraydilar va ularda grammatik kategoriyalarni ko'radilar. Boshqa guruh tilshunoslari esa ularni so'zlarning leksik grammatik tasnifi deb ataydilar. Bizningcha, ikkinchi fikr haqiqatga yaqin, chunki grammatik ma'no so'z asosidan tashqarida ifodalanadi, so'z negizi esa leksik ma'no anglatadi. Birinchi fikr tarafdorlarining nuqtai nazarlariga munosabat bildirilganda, so'z turkumlariga grammatik kategoriyalar deb qaralsa, ulardagi leksik mavhum ma'no (predmetlik, harakat va boshqa ma'nolar) mavjud emas degan mantiqiy mulohaza vujudga keladi. So'z turkumlarida leksik ma'no mavjud bo'lar ekan, lug'at tarkibidagi so'zlarning barchasi grammatik kategoriyalar hisoblanmaydi. Asar keltirilgan deyarli gapda barcha bo'laklar o'z ma'nosida o'rnida qo'llangan. Bog'lovchidan ham so'z turkumlaridan ham to'g'ri foydalanilgan (ot, fe'l, ravish, sifat-dosh, harakat nomi, bog'lovchilar, o'z o'rnida).

REFERENCES

1. Ravshanovna, G. N. (2019). TRAINING THE PRIMARY SCHOOL TEACHERS TO INNOVATION ACTIVITIES IN HIGHER EDUCATION SYSTEM. **European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences** Vol, 7(12).
2. Ravshanovna, G. N., & Ahmadjanovna, E. T. U. (2021). Methodological characteristics of formation of tolerance skill pupils in primary school. **ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL**, 11(1), 1623-1628.
3. Ravshanovna, G. N. (2021). Methods of development tolerance skills pupils in primary school. **ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL**, 11(1), 1221-1224.
4. Ortiqov, R. (2022, June). STRUCTURAL AND SEMANTICAL FEATURES AND DIFFERENCES OF ORAL AND WRITTEN SPEECH. In **INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING** (Vol. 1, No. 9, pp. 438-442).
5. Mirzayeva, D. (2021). PROVERBS AND SAYINGS AS A PRODUCT OF THE NATION'S COGNITIVE THINKING. In **Multidiscipline Proceedings of Digital Fashion Conference** (Vol. 1, No. 2)